

ISUS KRIST PRED SMRĆU

Nas bi ljude, svakako, zanimalo što li je Isus Krist doživljavao kad se već u tijeku cijeloga svojeg života suočavao sa složenom pojavom koja se naziva smrt čovjeka, a napose kad joj se potkraj života sasvim približio.

No može li se to? Mi ne možemo promatrati tude psihičko intimno doživljavanje kao što možemo promatrati neki objekt iz našega materijalnog svijeta koji mjerimo centimetrom, gramom i sekundom. Osobno psihičko doživljavanje ostaje najposlije osobna i nepriopćiva tajna onoga koji to iskustveno doživljava kao svoje.

Ta nepriopćivost i tajnovitost postaju znatno veće kad se radi o smrti, i to o smrti ne kao o nekoj tek općeljudskoj pojavi, nego o smrti vlastitoj upravo ukoliko je vlastita, baš „moja“, „moja smrt“, a i ta ne tek kao nekako teoretska, načelna i valjda daleka mogućnost, nego kao proces u koji se treba upustiti možda upravo sada, neposredno. Tada se — tako si to mi zamišljamo — u našoj svijesti pojavljuje i ono općeljudsko — jer čovjek je po samoj svojoj naravi usmjeren i na umiranje i na život biološkoj smrti unatoč — a jednako tako, dapače još i više. pojavljuje se i sve ono osobno, pojedinačno, vlastito.

No čovjekova znatiželja ne kani odustati od pokušaja da nekako prodre i do tih tajni čovjeka pojedinca. Tražimo putokaze koji bi nas nekako mogli uvesti barem do nekog naslućivanja onoga što se nalazi u tim izravno nepristupačnim prostorima, i tako onda skupljamo zapažanja, na temelju njih nešto naslućujemo, i to je možda vrlo zanimljivo, no najposlije osobni osjećaji ipak ostaju tajna za drugoga, za promatrača.

Isus Krist nije bio samo čovjek, nego i Bog, Druga Osoba Presvetog Trojstva. Što li je doživljavala pred smrću ona ljudska narav koja je pripadala Božjoj Osobi? To je za nas osobito zanimljivo pitanje, ali se tajnovitost tu povećava preko svih granica.

Nadalje, Isus Krist nije bio, da tako reknemo, kao zatvoren u samu svoju stvarnost, jer On je bio „Novi Adam“, „Glava“ ljudskoga roda kao cjeline, dubinski povezan i nekako poistovjećen sa svakim čovjekom pojedincem, „solidaran“ u teološkom značenju te riječi (o tome malo poslije, napose u III. dijelu ovoga članka) i s ljudskim rodom kao cjelinom, i sa svakim pojedincem. Ta teološka „solidarnost“ osnovica je i zajedništva svih posjednika ljudske naravi u tzv. istočnom (iskonskom, izvornom) grijehu i zajedništva u novome životu po Kristovoj otkupiteljskoj smrti na križu i uskrsnuću treći dan. Dosljedno tome, ni

smrt Isusa Krista nije bila tek nešto samo Njegovo privatno, nego je bila usmjerena na čitav ljudski rod i na svakog pojedinca, i to upravo pod vidikom grijeha, smrti, novoga, u Kristu preobraženog i preoblikovanog života, a sve pod vidikom smisla što »a svemu tome daje upravo spomenuta „solidarnost“ nas ljudi s Isusom Kristom. Smrt Isusa Krista imala se dogoditi i dogodila se u sklopu tih komponenata. Kakvi su bili doživljaji Isusa Krista pred tom. takvom smiču?

Vjerojatno već sada osjećamo da bi bilo više naivno nego neukusno ili prepotentno kada bi tko o Gospodinovu doživljavanju pred smrću govorio kao o nama ljudima posve jasnoj stvari, kao o nečemu što bismo mogli nekako superiorno odmjeriti i odrediti što je tu sve bilo. zašto je bilo i kako je bilo. Zaista, već iz samog ovog uvoda uvidamo da se radi o svetoj tajni koja od promatrača zahtijeva duboko i krajnje poštovanje. Najviše što tu možemo učiniti jest da u Svetom pismu potražimo natuknice što su nam ih sveti pisci ostavili, i one će nam biti kao neki putokazi za naše skromno naslućivanje onoga plemenitog i uzvišenog, ali i stravičnog što je Gospodin doživljavao susrećući se sa smrću.

Ovaj članak svijesno i namjerice ne ide dalje od tih biblijskih tekstova i najnužnijeg komentara, uz tek nešto našeg ljudskog razmišljanja i zapažanja (uglavnom teološkog), jer želi ostaviti čitatelju da sam. s pomoću tih putokaza, izgradi svoju sliku - koliko je to već uopće nama moguće - o Gospodinovim doživljajima pri susretu sa smrću i životom kojemu je upravo ta Njegova smrt služila.

1. *Isus Krist pred problemom fizičkih muka i biološke smrti*

1. Smrt je čovjeku teška, i to višestruko teška, pod nekoliko vidika.

U nama je instinkt za životom. Dakako, on se pojavljuje — sasvim instinktivno i nezaustavljivo — i vulkanskom snagom želi se oduprijeti smrti.

Naš um u svemu traži neko obrazloženje i smisao. Naravno, i Krist je razmišljao o toj neizbježnoj pojavi ljudskoga života. Posljedica je bila da je povijest razmišljala o smrti i o onome nakon nje. otprilike toliko opširno koliko i povijest filozofije i povijest religije zajedno. A ne bi tako bilo daje odgovor lagan.

Naša volja pri svemu želi ostati razumski gospodar situacije i zadržati visinu ljudskoga dostojanstva. Takva želi ostati i pri samoj smrti kao takvoj, i pri onome što je sa smrću povezano. A smrt znači rastanak. Da li rastanak zauvijek, u tami ništavila? Ako ipak ne to. ali svakako rastanak, makar privremen, ali bez iskusitvene provjere, bez naših uobičajenih načina veze s osobama koje su od nas prostorno daleko. Tu su i problemi umiranja. No prisutni su tu i etički problemi, jer pri problemima smrti i umiranja katkad se susrećemo upravo s vrhuncima etičke plemenitosti, a kadšto s takvom niskošću da nas je gotovo stid što smo morali biti svjedoci nečega takvoga. Nije volji lako snaći se u svemu tome.

2. Pri susretu sa smrću Isus je Krist iskren, vrlo, vrlo iskren. Ta nas Njegova iskrenost, dakako, ohrabruje i potiče da kod Njega - iskrenoga i dobrog - tražimo odgovor na svoja pitanja o smrti.

Kad je došao u Betaniju, zaplakao je nakon smrti prijatelja Lazara. Isus je, dođuše, znao da će On Lazara za koji čas vratiti u život. Ali nije bio bez osjećaja

za ono što čovjek proživljava pri susretu sa smrću sebi bliskih i dragih osoba (usp. Iv 11,35).

Isus je iskren i kad se radi o Njegovoj vlastitoj smrti. Dok realistički gleda na ono što Ga čeka i kad se pritom pojavljuju osjećaji tjeskobe, On ne pokušava izmaći takvim osjećajima niti ih pred nama skriva kao nekim forsiranim ponosom. Ljudskost u doživljavanju, iskrenost u priopćavanju! On je stopostotni čovjek i pušta da noć padne na Njegovu dušu. On jest, doduše, došao da nama donese novi život; no ta Njegova zadaća nije Njemu razlog — baš naprotiv! — da bi u problemu patnje i smrti na bilo koji način potisnuo, zanijekao ili obespravio čovjeka i njegovo toliko karakteristično doživljavanje smrtne tjeskobe. Za Isusa Krista rješenje zagonetke trpljenja i smrti nije u preziranju činjanica, u preziranju čovjekova doživljavanja, nego u njihovu osmišljenju. U čemu je to osmišljenje. reći ćemo nešto kasnije. Za sada uočimo činjenicu te autentične i iskrene ljudskosti. Ne mislimo sada samo na Gospodinovo doživljavanje teške tjeskobe u Getsemaniju (o njoj Mt 26, 36ss; Mk 14, 32ss; Lk 22, 39ss), nego mislimo i na Njegove najave muke i smrti. „Moram se podvrgnuti krštenju. Ikako sam tjeskoban dok se to ne izvrši“ (Lk 12, 50). Riječ „krštenje“ ovdje označuje krštenje uranjanjem. Dakle: treba da budem uronjen u bol i smrt. „Kako sam tjeskoban“, tako prevodi na hrvatski Biblija „Stvarnosti“ (Rupčić). Sv. Luka upotrebljava glagol *svnehomai* u pasivu, a poznati Sencov *Grčko-hrvatski rječnik* za taj pasiv donosi ova značenja: „a) biti na skupu držan, pritiješnjen, stegnut, zauzdan [...] b) sudarati se, u dodiru biti, ne uzmicati [...]. c) obuzet biti, trpjeti, pritisnut mučen biti [...]. d) zabavljen biti čim, o čemu raditi, namjeran ili nakan biti.“ Sve te nijanse vrlo dobro pristaju u Lukin tekst. Pročitajmo i ovo mjesto iz Ivanova Evanđelja: „Zaista, zaista, kažem vam, ako pšenično zrno ne padne u zemlju i ne umre, ostaje samo samcato. Ako li umre, rodi mnogo roda. [...] Sad mi je duša duboko potresena. I što da rečem? Oče spasi me od ovoga časa? Ali sam radi ovoga i došao u ovaj čas! Oče, proslavi Ime svoje!“ (Iv 12, 24. 27—28). Sv. Ivan upotrebljava ovdje pasivni perfekt glagola *tardssw*. Za pasiv toga glagola u prenesenom smislu Senc donosi ova značenja: pomrsiti se, pobrkati se, smesti se, uznemiriti se, potresen biti, uzdrmati se, uskolebati se, uskomešati se, zabezeknuti se, prepasti se, zabluditi, u nepriliku doći, poremetiti se, nemiran, uzrujan biti, zbuniti se, smutiti se. Dakle, odreda sve sama teška značenja za koja mi u hrvatskome nemamo jedan dosta jak i prikladan izraz.

Gospodin Isus zaista je duboko iskren i duboko čovječan!

II. *Dalje i dublje od problema boli i smrti*

1. No ne bismo smjeli ostati samo pri ovom, više uvodnom i nekako općenitom promatranju Gospodinova stava prema trpljenju i smrti. Da bismo tu činjenicu bolje uočili, dobro ćemo učiniti budemo li se pitali otkuda ta Gospodinova tjeskoba, što je njezin uzrok. Potječe li ta Njegova tjeskoba od same činjenice smrti? Da li od onih predviđenih fizičkih i duševnih muka?

Za uvod u pokušaj odgovora na to pitanje iznijet ću što mi je pripovijedao jedan moj poštovani prijatelj, po zvanju odvjetnik. Jednoć je po službenoj dužno-

sti sudjelovao kao branitelj optuženoga u parnici koja je bila nekako iznimna, ne toliko mučna koliko potresna za sve koji su u njoj sudjelovali, za branitelja, za zastupnika optužnice i za suca. Radilo se je o mladome čovjeku koji je u vrijeme izvršenja krivičnog djela imao 20 godina. Bio je, dakle, tzv. mlada punoljetna osoba. Uhvaćen je kad je u nekoj prodavaonici ukrao nekoliko gramofonskih ploča. On je student, roditelji su mu intelektualci (na žalost, nešto je bilo poremećeno u njihovu braku). Jednoć su ga njegovi vršnjaci nekamo pozvali — u kino, u gostionicu ili nekamo drugamo gdje je trebalo potrošiti nešto novca, ili je on predviđao, valjda i opravdano, da će trebati i nešto više. „Danas nemam novca, pa ne idem“, rekao je iskreno i kao malo postiden. „Jesi li ti lud, pa da čekaš da ti 'stari' dadnu? To se radi drukčije!“ I nagovore ga neka oprezno uzme u prodavaonici jednu ili više gramofonskih ploča. Prvi je put uspjelo, nitko ga nije opazio. Drugi puta zamijetili su da nešto nosi pod kaputom, i stvar je došla na sud. Moralo je, dakako, doći i do neke presude. Na raspravi je odvjetnik inzistirao da se taj slučaj dublje promotri, da se ne zastane na samoj njegovoj izvanjskoj pojavnosti. U tog je mladića bilo mnogo i uma i srca. S njime se moglo razgovarati o dubokim temama, o Sartreu i uopće o ozbiljnim čovjekovim problemima. Kako je došlo do toga da se takav mlad čovjek upustio u ovakvo stjecanje novca? No nije u pitanju samo novac, nego čovjek: odakle tako tragično skretanje u razvoju ljudskoga dostojanstva u toga mladog čovjeka koji bi se mogao doista lijepo razviti i biti uistinu *čovjek* u dubokom značenju te velike riječi? Što je zatrvalo toga mladog čovjeka na samom početku života? Ta odvjetnikova primjedba bila je više nego neki standardni obrambeni govor na sudu. Humanost koja ju je nadahnula bila je razlog onoj nekoj osobitoj ozbiljnosti s kojom su svoj zadatak svi obavili koji su bili aktivni u toj raspravi. I opravdano, jer zašto gledati samo *zadnju* kariku lanca u *nizu* događaja kojih ne bi smjelo biti?

Jednako tako ni liječnik ne može zastati pri samom simptomu ne brinući se za izvor tog simptoma i ne tražeći načine kako da se zlo ukloni što korjenitije. Inače se, zapravo, samo zlo ne uočava i ne rješava.

A kad se radi o čovjekovoj ugroženosti baš u njegovu čovještvu, tada realizam i humanost traže da se ide daleko i duboko.

U svjetlu tih primjedbi nekako lakše pristupamo činjenici da Gospodin Isus nije zstao — nije ni mogao zastati — kod same činjenice smrti kao takve. On nužno ide dalje. I time za Gospodina Isusa problem smrti postaje problem grijeha.

2. Već u Starome zavjetu čitamo: „Bog je stvorio čovjeka za neraspadljivost, i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti. A đavolovom je zavišću došla smrt u svijet“ (Mudr 2, 23–24). I zato je posve razumljivo što se u Gospodinovu osjećaju pri susretima s ljudskom nevoljom povezuju ta nevolja i grijeh.

Tako, na primjer dok je Isus naučavao u nekoj kući u Kafarnaumu, donesu na nosilima nekog uzetog bolesnika i, razmaknuvši krovne ploče, spuste ga kopovima pred Isusa. Isusova prva riječ bila je: „Ohrabri se, sinko! Opraštaju ti se grijesi!“ I tek nakon toga, odgovarajući na otvoreno neizrečene ali u srcu mišljene prigovore Isus je rekao: „Ali da znadete da Sin Čovječji ima vlast na zemlji

oprašati grijeh: ustani reče tada uzetome -- i idi svojoj kući!" (Mt 9, 2. 6: Mk 2.3: Lk 5. 17).

Zanimljiv je i Isusov susret s bolesnikom koji je bolovao već 38 godina. Sve se je zbio za naše promatranje — nekako kao nepredvideno i nepripravljeno. „Želiš li ozdraviti?“ ..Gospodine" — odgovori mu bolesnik — ..nemam nikoga da me spusti u ribnjak kad se uzburka voda. a dok ja dođem, drugi side prije mene." ..Ustani uzmi svoju postelju i hodaj!" Poslije toga namjeri se na nj Isus u Hramu pa mu reče: ..Eto. ozdravio si! Više ne griješi, da ti se što gore ne dogodi!" (Iv 5. 114).

Ipak. pogrešno je neposredno povezivati čovjekovu nevolju i osobni grijeh upravo tog pojedinca. Učenici su pitali Gospodina o jednom slijepcu od rođenja: ..Rabbi. tko je sagriješio, on ili njegovi roditelji pa se slijep rodio?" ..Niti je sagriješio on. niti roditelji njegovi" — odgovori Isus — „nego se rodi slijep da bi se na njemu očitovala Božja djela" (Iv 9, 2—3). Isus je pripustio i smrt prijatelja Lazara, ali je ovako protumačio učenicima o čemu se radi: „Lazar je umro. I radujem se radi vas što nisam bio ondje, da porastete u vjeri" (Iv 11. 15). Čovjekova patnja, bolest i smrt. općenito aovoreći, posljedica su grijeha: ali pojedini slučajevi moau potjecati od raznih uzroka i mogu služiti raznim svrhama.¹

I vlastitu žrtvu Gospodin gleda u kontekstu čitave svoje zadaće. On ne zastaje pri samoj činjenici svoje muke. Dok je Gospodin govorio o pšeničnom zrnu koje mora umrijeti da bi donijelo rod, bio je u duši duboko potresen (sv. Ivan upotrijebio je glagol *tarassw* koji ima teško značenje — kako smo iznijeli pri svršetku I. dijela). No Gospodin, premda upravo tjeskobno osjeća teret teškoća, ipak ne odustaje, nego se ponovno prikazuje Ocu povezujući u jedno svoju muku i njezine plodove. Došao je i glas s neba koji su zamijetili svi prisutni. Gospodin nastavlja: „Sad je sud ovome svijetu! Sad će knez ovoga svijeta biti bačen van! A ja, kad budem uzvišen iz zemlje, sve ću ljude privući k sebi", što su slušatelji jasno shvatili i što Ivan odmah u nastavku donosi: „To reče da naznači kakvom će smrću umrijeti" (Iv 12, 27—32, s kontekstom od 20.retka dalje). Gospodin, dakle, ne gleda na svoje „uzdignuće", tj. na nasilnu smrt na križu, kao na nešto što bi samo kao takvo bilo pred Njegovim očima, nego kao na put kojim će On proslaviti Oca, kojim će „aknez ovoga svijeta" biti svladan, kojim će žrtvovano zrno pršenice donijeti obilan rod.

Istu svijest zadaće koju Mu je Otac povjerio i koju On uspješno izvršava svojom žrtvom pokazao je Gospodin u sudskoj raspravi pred Pilatom: „Moje kraljevstvo nije od ovoga svijeta [...]. Ja sam se radi ovoga rodio i radi ovoga došao na svijet: da svjedočim za istinu. Tko je god od istine, sluša moj glas" (Iv 18, 36—37). On ide u smrt po osudi koju će Pilat donijeti svojom vlašću, no veli mu: „Ne bi ti imao nada mnom nikakve vlasti kad ti ne bi bilo dano odozgo" (Iv 19,11).

Čak i obraćeni raspeti razbojnik zamjećuje da u Isusovu slučaju to nisu samo muka i smaknuće nego da je tu u pitanju svojevršno Gospodinovo kraljevstvo.

¹ Pitanje o tajni zla i patnje - koje smo upravo dotaknuli - prelazi okvire ovoga članka. Za neko snalaženje u toj problematici možemo preporučiti nedavno izišlu knjigu, malenu, ali sadržajnu: IVAN KOZELJ, *Pred tajnom zla i patnje*, Izd. Provincijalat Hrvatske provincije Družbe Isusove, Zagreb, Palmotićeve 31 — Zagreb 1986.

kraljevstvo života pred Bogom: „Isuse, sjeti me se kada dođeš u svoje kraljevstvo!“ (Lk 23. 42). U Gospodinovu odgovoru — a u onim okolnostima — osjeća se upravo neka svečana svijest plodonosnoga i uspješnog ispunjavanja mesijanske zadaće: „Zaista kažem ti, danas ćeš sa mnom biti u raj!“ (Lk 23.43).

Uskrsnućem pak nastalo je ono osobito prikladno stanje da se pojavi i pojavljuje shvaćanje mesijanske i žrtve i njezinih plodova kao nedjeljive činjenice. Na sam uskrsni dan Isus učenicima na putu u Emaus tumači vezu između svoje žrtve i njezinih učinaka: „Zar nije trebalo da Krist sve to pretrpi da ude [ili: da tako ude] u svoju slavu!“ (Lk 24, 26).

Gospodin, dakle, ne dijeli bol i smrt od njezina uzroka, od grijeha; jednako tako ne dijeli svoju smrt ni od *čovjekova* grijeha zbog kojega On prihvaća *svoju* muku. ni od novoga života što ga donosi žrtvovano pšenično zrno.

3. Što Gospodin više osjeća i što više prodire u Njegovu svijest i doživljavanje, da li uzrok, grijeh, ili njegove posljedice, patnja i smrt? Pročitajmo neka mjesta iz Evanđelja!

„Jeruzaleme, Jeruzaleme. ti koji ubijaš proroke i kamenuješ one koji su ti poslani! Koliko puta htjedoh skupiti tvoju djecu kao što kvočka skuplja svoje piliće pod krila, ali vi ne htjedoste! Evo vam se kuća vaša napušta [opustjet će]!“ (Mt 23, 37-38; usp. Lk 13. 34-35). Luka donosi i ovo: „Kad se približi [Jeruzalemu] te ugleda grad, zaplaka nad njim i reče: 'Kad bi i ti u ovaj dan upoznao ono što je potrebno za mir! Ali sad ostaje sakriveno [nezamijećeno, neprihvaćeno] tvojim očima. Doći će na te vrijeme kada će te tvoji neprijatelji opasati opkopom, opkoliti te i pritijesniti sa svih strana. Sraunit će sa zemljom tebe i tvoju djecu u tebi. Neće ostati u tebi ni kamen na kamenu, jer nisi priznao vrijeme milosti!“ (Lk 19,41-44). Ta se dva teksta ne samo međusobno osvjetljuju, nego također pokazuju kako Gospodin promatra — doista sa srcem — ne samo posljedice, tj. razorenje Jeruzalema, nego i uzroke, neprihvaćanje Božjih poziva. Za Njegove oči i za Njegovo srce to dvoje — grijeh i njegove posljedice — zapravo i nije dvoje.

Pri onom Gospodinovom osjećajnom susretu s ljudskom boli prigodom Lazareve smrti (o čemu smo govorili u I. dijelu, u točki 2. pri početku) dogodilo se još nešto što je također Gospodin vrlo bolno osjetio: „Neki od njih [prisutnih] ipak rekoše: 'Zar nije ovaj koji je slijepcu otvorio oči, mogao spriječiti da Lazar umre?'“ Gospodina je zaboljela ta niska primjedba, kako se razabire iz neposrednoga Ivanova nastavka (i ne bi Ga ta primjedba zaboljela da je bila dobronamjerna): „Tada se Isus opet [!] potrese u sebi [i to se zamijetilo] te se uputi na grob“ (Iv 11, 35—38). Ivan, dakle, govori o dvjema Gospodinovim potresenostima koje su dolazile od dvaju uzroka: jedna od susosjećanja s ljudima koji trpe, druga od ljudske etičke niskosti. Posljedica i jedne i druge bila je da se Gospodin uzbudio i pokazao svoju uzbuđenost (to, naime znači glagol *embrindomai*).

Na temelju tih mjesta iz Evanđelja vidimo da smo, zapravo, pogrešno postavili svoje pitanje na početku ove, 3. točke. *Mi u* svojoj duhovnoj kratkovidnosti dijelimo uzrok, grijeh, te posljedicu, patnju i smrt. A Gospodin ne čini tako. On sa svom iskrenošću i autentičnošću ljudskog doživljavanja i te kako i neskriveno doživljava bol i smrt. No Njega boli uvreda Boga, boli Ga naša etička niskost

koja je kadra vrijeđati Boga. On, dakako, adekvatno shvaća — a ne tek kao mi — i tko je Bog i što je grijeh. Nadalje, glavni problem zapravo i nije u kazni, jer kazna je samo posljedica, i to takva da slijedi po pravdi (koja je, kod Boga, uvijek modificirana ljubavlju), a pravda je nepovrediva svetinja. Problem je u uzroku, u zloj odluci inače divne slobodne volje. Recimo još i ovo: i mi ljudi znamo se diviti ljepoti slobode. Koliko više Gospodin! I zato On ne može ne osjetiti bolno tit dubinsku čovjekovu deformaciju. On to osjeća toliko više koliko bolje poznaje čovjeka i koliko ga više voli.

I tako mi tek nekako izdaleka, vrlo nedelikatno i jako simplificirano govorimo o Gospodinovim osjećajima pri čovjekovu grijehu, boli i smrti. Moramo, dakle, uvijek biti spremni na reviziju svojih antropomorfizama.

Tu bismo još morali dodati promatranje pod vidikom činjenice da je Gospodin Novi Adam. No radi boljega konteksta to promatranje odgađamo za 2. točku idućega, III. dijela ovog članka.

III. *Što će učiniti najveći Prijatelj čovjeka i najveći štovatelj Boga?*

Od takva doživljavanja grijeha, patnje i smrti slijedi Gospodinova reakcija na tu stvarnost.

1. Isus je, prvo, prijatelj ljudi — i to u vrhunskome stupnju i načinu. I, drugo, On je najreligiozniji čovjek koji se je ikada pojavio na ovoj Zemlji. On najintenzivnije doživljava pred Ocem — a i pred čovjekom koga grijeh deformira i uprošćuje — problem grijeha u svoj njegovoj cjelini.

I zato On — makar uz cijenu osobne žrtve — želi dvoje: čovjeku želi dati novi život koji dokida grijeh, i, drugo, želi dati Ocu doličnu slavu, želi da se u ljudskome rodu ostvari doličan stav prema Bogu.

Ovo zadnje nama ljudima nekako i nije jasno. Kad kažemo „slava Očeva“, „služiti Bogu“ i slično, mi to shvaćamo nekako iskrivljeno, antropomorfno, pa to gledamo kao nešto despotsko, nametljivo, kao neko skućivanje čovjekova dostojanstva i slobode, ili tako nešto. No to je pogrešno. Bog — to je sloboda. Bog — to je pravednost. Bog — to je poštenje. I tako dalje. Ne kao da bi Bog bio nešto neosobno, nego Bog je Osoba. Osobni je Bog stoga osobni izbor, oslonac, zaštitnik, čuvar — a i sudac — svemu onome što je etička vrijednost, bilo koja ili bilo kakva. Etički zakon u nama to je kao — slikovito rečeno — Božja ruka pružena nama na način suradnje osoba — etičkih subjekata — na usavršenje ljudske osobne naravi a po uzoru i ukorjenjenjem u Božjoj osobnoj naravi kao takvoj. Još više, u Isusu Kristu to postaje upravo obiteljski odnos, odnos Oca prema sinovima i kćerima ili odnos Brata, utjelovljenoga Boga Isusa Krista, prema braći i sestrama. Pravo usavršenje čovjeka — to je slava Božja; i obratno, iz traženja slave Božje slijedi čovjekovo usavršenje. To je Isus htio provesti.

2. a) Isus je izveo svoje djelo — kako to teolozi kažu — na način Novog Adama. To je skroz nov i osobit način solidarnosti unutar ljudskoga roda, i ljudskoga roda kao cjeline i pojedinih ljudi. To je specifična „solidarnost“ u teološkom značenju te riječi.

Naime, čovjek nije biće koje bi po svojoj naravi trebalo ostati osamljeno, odijeljeno od drugih. Čovjeku — psihološkom nuždom — treba nadopuna prijateljstva. I lijepa je ta nadopuna čovjeka prijateljstvom. Nadalje, čovjek se može udružiti u zajednicu. Udružena zajednica više je od samo zbroja pojedinaca. Konkretno: orkestar i zbor više je od zbroja glazbenika pojedinaca, i takva udružena zajednica može postići nove, više, ljepše i vrjednije rezultate od osamljenih pojedinaca. Važnu i specifičnu zadaću pritom ima dirigent. Jednako je tako u športu: momčad s dobrim trenerom više je od samo zbroja igrača pojedinaca. Isto je i u vojsci s njezinim strategom. I tako dalje. Dakako, i obiteljska zajednica prirodna i osnovna, kako je nazivamo — ima niz svojih prednosti upravo po svojem zajedništvu ako je to zajedništvo dobro provedeno (kao što se i iz neuspjela obiteljskog zajedništva nekako osjetnije zamjećuje što je zapravo obitelj morala dati). Također i neki oblik državne zajednice — različite su, naime, te mogućnosti — može značiti mnogo i za pojedince i za zajednicu, na primjer narod.

Takvim zajedništvom izgrađuje se ona nova stvarnost koja bivstvuje upravo tim zajedništvom. A tim istim zajedništvom obogaćuje se i svaki član takve zajednice: on je i u samom svojem osobnom bivstvovanju obogaćen novim vrijednim svojstvima, on je obogaćen mogućnošću novog, višeg, dinamizma.

Već je 'a priori' jasno da će iz takva zahvata koji će izvesti Isus Krist slijediti nešto neslutivo lijepo. On nije samo divan čovjek nego i doslovce trojstveni Sin Božji. A mi smo „stvoreni u Kristu Isusu" (Ef 2. 10)! Dakako, Bog to nije morao učiniti, to je slobodni Božji dar. No 'de facto' Bog je to učinio. I tako čovjek kakav 'de facto' postoji i sve što je čovjekovo, uopće se ne pojavljuje u stvarnosti, osim kao biće u Isusu Kristu, kao biće usmjereno i pozvano na život u Isusu Kristu. Taj je život nov i bujan, jer taj „dirigent" donosi mnogo, diže visoko i upravo zato također zahtijeva mnogo.

No ne postoji samo ta (u teološkom značenju) solidarnost s Novim ili Drugim Adamom, Isusom Kristom. Postoji također solidarnost i s Prvim Adamom. Dobro ćemo učiniti ako u svakom svojem razmišljanju o Prvom Adamu imamo na umu i Drugog Adama. Pa i sam Stvoritelj tako je radio: Bog, naime, ne improvizira, i zato, imajući pred očima kao cilj puninu prekrasnog života što ga čovjek dobiva u Isusu Kristu kao Drugom Adamu, Stvoritelj ustanovljuje jedinstvo ljudske naravi i svih pojedinih posjednika te ljudske naravi s Prvim Adamom, i ujedno pripušta ono garište takozvanog istočnog ili izvornog grijeha.

b) Naše malo prije iznesene usporedbe s prijateljstvom i s nekim vrstama zajedništva kakve postoje u ljudskome rodu nisu adekvatna slika ovoga skroz svojevrsnog zajedništva s „Adamom" — Prvim ili Drugim - ili, kako se još to kaže, s „Glavom" ljudskoga roda. Sve što o tome znamo, znamo iz Objave, jer tu se ne radi o nečemu što bi slijedilo iz same ljudske naravi kao takve, nego o nečemu što je slobodna Božja zamisao. I zato pročitajmo katkad tekst Svetog pisma koji o tome govori.

„Kao što po jednom čovjeku uđe grijeh u svijet, a po grijehu smrt, tako smrt prijede na sve ljude, jer svi sagriješiše. [...] Ali s milošću nije kao s prijestupkom. Jer, ako su prijestupkom jednoga umrli svi, mnogo se prije obilnije izlila na sve

milost Bo/ja i dar dan milošću jednoga čovjeka. Isusa Krista. S tim darom nije ni kao što je s onim što je uzrokovalo grijeh jednoga čovjeka: sud zbog prekršaja jednoga vodi k osu li. milost vodi od mnogih prijestupaka k opravdanju. Jer. ako. dakle, prijestupkom jednoga zavlada smrt. mnogo će prije oni koji primaju izobilje milosti i dar pravednosti vladati na osnovi života po jednome Isusu Kristu. Prema tome. dakle, kao što je prijestupkom jednoga osuda došla na sve ljude, tako će i pravednim djelom jednoga doći na sve ljude opravdanje koje daje život. Jer. kao što su neposluhom jednoga čovjeka svi postali srješnici. tako će i posluhom jednoga svi biti učinjeni pravedneima" (Rim 5. 12. 15 - 19).

Po Svetome pismu, dakle, sigurna je činjenica (Sveto pismo o tome govori na nekoliko mjesta): no Prvom \ lamu grijeh (ili stanje grijeha) s posljedicama, nanose sa smrću: po Drugom A.lamu život. I ločimo također kako Pavao uporno uspoređuje *jednoga* konkretnog čovjeka u tijeku naše ljudske povijesti. Isusa Krista, s također *jednim*, onim jednim no kojemu je došao grijeh. I zato. makar ie izvještaj Knjige Postanka o počinjanju istočnoga grijeha (Post 3. 1 ss) takav da u nekim svojim točkama dopušta, na i želi. metaforičko tumačenje, ipak sc u svjetlu navedene usporedbe u 5. poglavlju Poslanice Rimljanima — izvještaj 0 *jednoj* ljudskoj osobi, o Adamu, ne može tumačiti metaforički. nego ga treba uzeti doslovce, o jednoj povijesnoj osobi. I! tom smo tekstu mogli zamijetiti i to kako Pavao ističe prevlast milosti nad grijehom i njegovim posljedicama: s darom milosti nije kao s grijehom, milost se mnogo obilnije izlila na nas.

Pavao u svojem naučavanju ne zastaje pri onisn samoga grijeha i načelnog navještaja milosti. U Prvoj poslanici Korinćanima. u kontekstu o našem budućem uskrsnuću, on piše: ..Prvi čovjek. Adam. postade zemaljsko živo biće. Posljednji Adam postade životvorni duh. Ali. ne dolazi najprije duhovno: nego dolazi najprije zemaljsko: zatim duhovno. Prvi čovjek potječe od zemlje, i zemaljski je; drugi čovjek potječe s neba. Kakav je zamaljski. takvi su i svi zemaljski: kakav je nebeski, takvi f!| su i svi nebeski. I kao što smo nosili lik zemaljskoga, nosit ćemo tako i lik nebeskoga. [...] A kad se ovo raspadljivo obuče u neraspadljivost I ovo smrtno u besmrtnost, onda će se ispuniti pisana riječ: 'Pobjeda proždrije smrt. Gdje je, smrti, tvoja pobjeda? Gdje je, smrti, tvoj žalac?' f..| Ali nek je hvala Bogu koji nam darova pobjedu po našem Gospodinu. Isusu Kristu!" (1 Kor 15. 45-49. 54-55. 57). Dakle, po Isusu Kristu darovana nam je pobjeda nad grijehom i njegovom posljedicom, smrću. Tu pobjedu nad smrću nije Gospodin izveo samo kao neki izvršavajući uzrok koji ostaje nekako po strani, nego je ta nobjeda u nekom izjednačenju, kakav je On. takvi ćemo biti i mi. ..nosit ćemo lik nebeskoga".

U potpunimo navedeni tekst onim što je Pavao napisao u istoj poslanici malo prije toga: ..Budući da je po čovjeku došla smrt, po Čovjeku dolazi i uskrsnuće mrtvih. Jer, kao što zajedno s Adamom svi umiru, tako će i u Kristu svi biti oživljeni. Svaki u svojem redu: prvenac Krist, potom, o njegovu dola-sku, Kristovi pripadnici [...]. Posljednji neprijatelj koji se lišava [svoje] moći jest smrt, jer, sve je podložio [Bog] pod noge njegove [Kristove]" (1 Kor 15, 21 — 23. 26-27a).

c) Ti Pavlovi tekstovi i njihov kontekst krcati su građom o kojoj razmišlja

teologija. Mi sada probiremo samo ono što se tiče našega sadašnjeg pitanja i sto nas nekako uvodi u naše skromno naslućivanje onoga što je Isus Krist doživljavao u susretu sa smrću.

Ono što pripada Adamu — bilo Prvom bilo Drugom — ne pripada samo njemu, nego i ljudskome rodu. Kao što po toj solidarnosti (u teološkom značenju) na sve nas prelazi grijeh prvog Adama i po grijehu smrt, tako po toj istoj solidarnosti naše grijehe oduzima, preuzima i dokida Jaganjac Božji. Ne kao da bi On postao grešnik, aktivni počinitelj grijeha — to ne, jer On je uvijek presveti Sin Božji — nego kao Novi Adam koji *svoje* poistovjećuje s *našim* i *naše* sa *svojim*. To se ne tiče samo problema grijeha, nego Bog Sin preuzima — zadržavajući svoju — još i našu, ljudsku narav, po solidarnosti preuzima i oduzima i naše grijehe, a nama daje svoj plemeniti život i posinaštvo pred Ocem. No mi se sada ograničimo samo na problem grijeha i smrti. Isus Krist, dakle, kao da postaje naša zadužnica na kojoj su ispisani svi naši dugovi; On kao da jednostavno postaje grijeh svijeta koji treba da izčezne: „[Bog] izbrisa zadužnicu koja nam je svojim odredbama bila pogubna; ukloni je iz sredine [učinio je da je više nema, uništio ju je] prikovavši je na križ” (Kol 2, 14). „Njega koji je bio bez ikakva grijeha Bog učini za nas grijehom da mi u njemu postanemo pravednost Božja”(2 Kor 5, 21). „On sam [Isus Krist] u svojem tijelu naše grijehe uznese na drvo križa da umremo svojim grijesima i poživimo pravednosti. Njegovom ste modricom izliječeni” (1 Pt 2,24).

Naša sebičnost — sazmimo ukratko — iščezava požrtvovnim Kristovim zahvatom. Svaki je, naime, grijeh neka sebičnost; *svim* sebičnostima *svih* grijeha *svega* svijeta Isus Krist suprotstavlja svoju krajnju i posvemašnju nesebičnost. Vrhunski čin te Njegove nesebičnosti bila je žrtva na križu. On je, naime, čitavoga svojega života bio apsolutno nesebičan, apsolutno udaljen od svega što je u bilo kakvoj vezi s grijehom. On je bio u svakom pogledu svet i odan Ocu. No, kao i kod nas, tako i kod Njega životna situacija daje prigodu za *iskustveno* proživljavanje onoga što u duši živi; i u tom su mu smislu okolnosti smrti na križu postale prigoda za ono krajnje iskustveno proživljavanje i svjedočenje posve nesebične odanosti Ocu. To je bilo Njegovo raspoloženje pri samom preminuću: konstatira i zna da je sve izvršeno te smireno u Očeve ruke predaje svoj duh (usp. Iv 19, 28—31; Lk 23,46).² I upravo takav, tj. u samom onom iskustvenom proživljavanju vrhunske plemenite nesebičnosti, treći je dan uskrsnuo da živi ne

² Sveti je Ivan zanimljivo stilizirao 28. i 30. redak 19. poglavlja svojeg- Evandjelja. Isus vidi da izvršavanje svega što je bila Njegova zadaća i što je bilo po prorocima unaprijed objavljeno u Starome zavjetu, ide prema kraju. Ostala je još jedna pojedinost, naime, da će Gospodinu u žedi dati octa, prema Psalmu 69 (68), 22. Isus želi ispuniti i tu pojedinost: „Isus, znajući da je sve već izvršeno, reče tako da bi se ispunilo Pismo: 'Žedan sam'" (Iv 19, 28). Vojnici, izvršitelji osude, koji nisu ništa znali o tom psalmu, dali su Isusu s pomoću štapa spužvu natopljenu octom. Nije jasno je li to bio čin samilosti ili ruganja da mognu vidjeti hoće li doći Ilija da ga spasi, kako su govorili (usp. Mk 15, 36). I tako je i ta pojedinost bila ispunjena.

Sada Isus svečano konstatira o svojoj zadaći i o svom djelu: *Tetēlestai*, „izvršeno je i ostaje izvršeno!” (Iv 19, 30). Sv. Ivan preveo je Isusovu riječ grčkim perfektom, a taj grčki oblik kazuje radnju koja je u prošlosti izvršena, a po svojim učincima ostaje i traje. Taj *tetēlestai*, „izvršeno je i ostaje izvršeno”, lijepo prokazuje našim pogledima Isusovu svijest i plemenito zadovoljstvo, da je svoju dragocjenu — ali tešku - zadaću u cijelosti ispunio i da ona ostaje po svojim učincima ispunjena i plodonosna.

samo sebi nego i nama, kao Novi Adam novoga čovječanstva. Na nama je da vjekom prihvatimo Isusa Krista, „našega Gospodina, koga je [Otac] predao radi naših grijeha i uskrisio radi našeg opravdanja" (Rim 4, 24–25).

3. a) No provedba te zadaće bila je krajnje teška. „Poče se tresti i strašiti te im reče: 'Žalosna je duša moja do smrti. Ostanite ovdje i bdijte!'" (Mk 14,34; Mt 26, 37-38).

Na temelju onoga što smo promotrili u I. dijelu ovoga članka možemo uzeti kao sigurno da je Gospodin u svojoj iskrenosti proživljavao tu tjeskobu kao razumljivu reakciju ljudske prirode na sve ono što će početi neposredno nakon te molitve: teške fizičke muke, teška poniženja, smrt, i to na križu.

Na temelju onoga pak što smo promotrili u II. dijelu ovoga članka jednako tako uzimamo kao sigurno da je za Gospodina tada problem grijeha bio još teži problem od predviđanja vlastite muke (od tekstova iz Svetoga pisma koje smo ondje spomenuli sada napose podsjećamo na 12. poglavlje Ivanova Evanđelja).

Za neko naslućivanje o tome koji je od tih dvaju utjecaja bio jači može nam pomoći samo duboko i profinjeno zapažanje Dostojevskog, premda je to zapažanje izneseno u drugom kontekstu. Pri kraju I. dijela romana *Braća Karamazovi* Dostojevski donosi pouke starca Zosime kako ih je zapisao Aleksej—Aljoša Fjodorovič Karamazov nešto poslije starčeve smrti. Uz ostalo starac Zosima iznosi što je razmišljao o paklu. Prema njegovu mišljenju bit je pakla u tome što su se ta bića svojom krivnjom otrgla i izmakla mogućnosti da ljube. Zosima skromno i suzdržljivo pridodaje i nekoliko misli o paklenome ognju: „Govore da postoji materijalni pakleni plamen: neću da istražujem tu tajnu i bojim se toga, ali mislim, kad bi postojao materijalni plamen, da bi mu se [osudnici u paklu] zaista obradovali, jer bi u materijalnoj mucu, držim, makar za trenutak zaboravili najstrašniju muku duševnu.”³

S poštovanjem pokušajmo — prema svojim makar skućenim mogućnostima — razmišljati o Gospodinovoj duševnoj mucu.

aa) Gospodin sada, kao Novi Adam, ne želi biti pred Nebeskim Ocem ništa drugo nego član grešne ljudske obitelji. I još više, ne samo član, nego baš „Adam”, baš „glava”, gdje je pritom ta veza još dobrano jača i po vrsti drukčija.

Vjerojatno smo svi imali prilike vidjeti kako članovi obitelji mučno doživljavaju ako jedan od njihove zajednice pođe po zlu, ako, na primjer, upadne u stvarni i nečasni privredni kriminal ili u kakvu drugu, još neugodniju krivnju. No to je ipak samo psihološka veza. Dakako, i takva veza ujedinjuje i sjedinjuje Gospodina s nama; no u tome nije sve.

Gospodina s nama povezuje Njegova zadaća „Adama”, „Glave” ljudskoga roda. Ta je veza svojevrsna i toliko duboka da grijeh (točnije: stanje grijeha koje je ostalo nakon čina grijeha) Prvog Adama pogada sav ljudski rod. Sada, obratnim smjerom, svi grijesi svih ljudi pogadaju Drugog Adama. Nije Isus Krist počinitelj tih grijeha, nego po toj solidarnosti o kojoj govori teologija, On postaje „zadužnica”, „grijeh”, i ta tužna stvarnost treba da bude uništena na križu (o tome u prethodnoj točki 2., napose u podtočki c). Dakle, sav grijeh svijeta — svi grijesi

³ F. M. DOSTOJEVSKI, *Braća Karamazovi*. I. dio. Preveo' Veljko Lukić. Naprijed, Zagreb 1965., str. 373.

svih ljudi kroza sva vremena i u svim okolnostima — pada na Njega. Pada - ponovimo! — ne samo onom psihološkom vezom jedinstva članova iste obitelji nego svojevrsnom i jedinstvenom vezom nekog izjednačenja „Adama” s ljudskim rodom!

Mi smo nekako skloni reći da je Gospodin promatrao problem grijeha samo nekako općenito. No to je antropomorfizam i treba ga ispraviti. Mi ljudi, naime, pri našem spoznavanju imamo u jasnoj svijesti samo jedan izričit predmet (točnije: mislimo da je tako — psiholozi već tu stavljaju neke svoje primjedbe i nado-pune). No zar je Bog, pa i utjelovljeni Bog u izvršavanju svoje službe, tako sputan kao mi? Uostalom, već u našem redovitom ljudskom životu i radu nismo vezani samo za jedno i za neko „općenito” vođenje svojih poslova. Dirigent ne proučava partituru i ne vodi orkestar samo nekako općenito nego i te kako ulazi upravo u pojedinosti, i baš tim ulaženjem u pojedinosti — i partiture i izvode-nja - postiže ono što njegova služba dirigenta mora postići. Otuda dalje slijedi da je na Gospodina, Novog Adama u Getsemaniju, palo sve ne samo nekako općenito nego kao pojedinačno, u svoj svojoj konkretnosti.

To je, dakle, bio duhovni teret što gaje nevini Jaganjac Božji, oduzimajući grijeha svijeta, preuzeo na sebe pred presvetim Bogom!

bb) Pri svemu tome nazočna je i dimenzija ljubavi. U nas ljudi ima slučajeva da netko — za volju mira, kako se to kaže, ili da se napokon dovrši neka neugodnost — isplati neku novačanu svotu a da se pritom srcem drži daleko.

No kod Gospodina nije tako. On je u vrhunskome smislu i poštovalac Oca, i prijatelj nas ljudi. Dimenzija ljubavi ne samo da tu nije isključena, nego je do maksimuma nazočna i istaknuta. On nikako nije srcem daleko od te problematike grijeha, štoviše, baš naprotiv!

U tom je kontekstu zanimljiva i indikativna činjenica da se u Crkvi razvilo promatranje Kristova lika i Njegova djela - napose ovoga u Getsemaniju — pod vidikom srca kao simbola ljubavi, tako da govorimo o osobi Isusa Krista kao o Srcu Isusovu (sjetimo se simbola *oka* za Božje znanje, simbola *ruke* za Božju moć i djelotvornost, te, dosljedno tome simbola *srea* za Božju i Kristovu ljubav).

Pod vodstvom tih putokaza nekako — ali doista tek nekako i izdaleka — naslućujemo nešto od onoga što je Gospodin tada proživljavao u Getsemanskom vrtu. I sama svijest te naše nemoći da se iz bližega uživimo u Gospodinove osjećaje govori nam o Gospodinovoj veličini, o veličini Njegova Srca - u taj kontekst lijepo pristaje upravo ta riječ: srce.

b) S pomoću ovih naših razmišljanja i, svjesni svoje nemoći pred otajstvom Gospodinove intime, promotrimo i Gospodinovu molitvu u Getsemanskom vrtu. Gospodina pritišće — i to do krajnje tjeskobe — ovaj teret: Njegova osobna smrt (i to u teškim okolnostima), smrt općenito promatrana kao činjenica u ljudskome rodu, grijeh kao uzrok smrti i patnje koji sada sav pada na Njega kao na Novog Adama.

Bibličari upozoruju na naoko sitnu ali zanimljivu pa i važnu nijansu u stilizaciji dviju Isusovih molitava u Getsemanskom vrtu. U prvoj je rekao: „Oče moj! Ako je zbilja moguće, neka me mine ovaj kalež! Ali, neka ne bude moja, nego tvoja volja!” (Mt 26, 39). Drugu je molio malo kasnije nakon stoje potražio ne-

ku utjehu kod trojice učenika koje je zamolio da s Njime bdiju i mole, ali su oni spavali i time su postali Gospodinu novi povod da iskustveno osjeti kako Mu je Bog jedini oslonac (to iskustveno napuštanje svakoga drugog oslonca, osim oslonca u Ocu, još će se uvećavati u tijeku Njegove muke, sve do preminuća — podsjećamo na rečeno pri svršetku prethodne, 2. točke). Tu je drugu molitvu ovako zabilježio sv. Matej: „Oče moj! Ako ovaj kalež zbilja ne može minuti a da ga ne popijem, neka bude volja tvoja!" (Mt 26, 43). U prvoj molitvi još moli za oslobođenje od „kaleža", no, dakako, ako je to Očeva volja. U drugoj, nakon što je i ovom zgodom doživio nerazumijevanje pa i kod najbližih — On zaista u svojem odricanju ide sasvim do kraja — i nakon što je u molitvi još više, sada i definitivno, doživio da po Očevoj želji mora prihvatiti taj „kalež", sad ga On prihvaća, pa moli „neka bude volja tvoja", neka se zbude i izvrši sve ono čime će Novi Adam riješiti problem smrti i grijeha. Za tu drugu molitvu bila je potrebna strahovita snaga. U pomoć Mu je došao anđeo i hrabrio Ga. „Kad bi u stisci još je žarče molio a znoj mu se pokaza kao guste kapi što padaju na zemlju" (Lk 22.44; vidi i 43).

Završno što nam Evanđelje kazuje o Isusovoj nasilnoj smrti na križu jest to da „jedan od vojnika svojim kopljem probode mu bok" (Iva 19, 34) — po kontekstu — s namjerom da Ga ubije ako je još živ, dakle probo je Njegovo srce. Žrtva Novog Adama iz ljubavi prema Ocu i prema ljudskome rodu završava probadanjem srca, simbola ljubavi!

No Kristova smrt nije tek časna tragedija u kojoj je fizički nadvladalo zlo, a dobro tek psihološkim učinkom poštovanja i naklonosti u promatračevu shvaćanju. Još više, Kristovo uskrsnuće nije samo plemeniti uzvrat Oca Sinu nego je izvorište novoga života za ljudski rod i za svakog pojedinca, i sada u vrijeme „zemaljskog putovanja" (kako kaže liturgijski izraz), ali i u Završnici, u „Nebeskom Jeruzalemu", gdje dobiva svoj konačni oblik: „Hrama na vidjeh u Gradu. Jer, Gospodin, Bog, Svemogućnik i Jaganjac hram je njegov. Gradu ne treba ni sunca ni mjeseca da svijetle u njemu, jer ga rasvijetli slava Božja, a svjetiljka mu je Jaganjac" (Otk 21, 22—23). Ta je simbolika razumljiva i lijepa: nama sada trebaju pomagala — pomagala za snalaženje u životu i u bogoslužju, sunce, mjesec, hram. A tada neće trebati pomagala i posrednika, stanovnici „Nebeskog Jeruzalema" bit će neposredno u svjetlu „slave Božje" (a ta riječ ima veliko značenje — nešto je od toga rečeno u III. dijelu, u 1. točki). To će se svjetlo na njih izljevati po „svjetiljki", Jaganjcu, utjelovljenoj Bogu, Novom Adamu koji je - iz ljubavi — umro i uskrsnuo za taj veliki cilj. Ta, Kristova, smrt ušla je u Božje planove samo radi života, i to punine života. Naša smrt došla je zbog grijeha; a grijeh je pripušten pod vidikom obnove naših srdaca i našega života u živom i plemenitom Isusovu srcu.

„Nas koji smo bili mrtvi zbog grijeha, iz svoje velike ljubavi, kojom nas je ljubio, zajedno s Kristom oživi — milošću ste spašeni! - s Kristom Isusom zajedno nas uskrisi i s njim zajedno postavi na nebesima, da u vjekovima koji nadolaze pokaže izvanredno veliko bogatstvo svoje milosti dobrotom prema nama u Kristu Isusu" (Ef 2, 5-7).

IV. *Mi pred Isusovim susretom sa smrću kao putom do života u punini*

1. Budući da nas smrt sigurno čeka, razumljivo je da nas zanima ne samo načelni problem smrti nego i duševno raspoloženje pred tim problemom, napose pri samom umiranju ili u njegovoj neposrednoj blizini. Razumljivo je stoga da nas zanima i to kako je Isus Krist doživljavao svoj susret sa smrću.

Pokušali smo, s dužnim poštovanjem, svoj pogled usmjeriti prema tom Kristovu doživljavanju, dakako, svjesni da svačija intima, pogotovo intima Isusa Krista - Sina Božjega i Novog Adama — ostaje najposlije ipak nedohvatna. A kada smo, u svjetlu Svetoga pisma, ušli koliko smo mogli u tu Kristovu intimu, naše se poštovanje pred smrću Isusa Krista i pred Njegovim osjećajima pri susretu sa smrću još više povećalo, jer ta je stvarnost u svojoj plemenitosti uzvišenija i ljepša nego što smo je mi znali i umjeli zamisliti u svojim kategorijama.

Zadivili smo se pred Njegovom tako dubokom iskrenošću i pred Njegovim toliko autentičnim ljudskim načinom doživljavanja smrti.

Uočili smo također - za Gospodinovo gledanje na smrt — prevažnu činjenicu da je Njegova smrt bila ne samo smrt-svršetak nego više smrt-zadaća, i to važna, silno važna zadaća, koja najposlije rješava sav ljudski problem: i čovjekovu smrt (odnosno, uopće problem boli), i njezin uzrok, grijeh, i pitanje o čovjekovu životnom usmjerenju i cilju te po tom i o smislu čovjekova života uopće. Taj se problem rješava time što je naša životna zadaća te po njoj osmišljenje našega života u tom da se životno sve više prilagođujemo Kristovu uzoru u Njegovoj nesebičnosti i ljubavi, ljubavi i prema Ocu, ali i prema braći ljudima. A etička plemenitost, dobrota i ljubav osmišljavaju i opravdavaju same sebe iz samih sebe; takvim vrijednostima ne treba tek opravdanje od drugud; jedino je pritom kritično pitanje koliko je od toga ostvareno, a da nisu ostavljene praznine i „šupljine“. U liku Isusa Krista takvih praznina zaista nema.

Kad bi Isus Krist u tom i pri tome bio samo uzor, mogla bi nas pod nekim vidikom misao na Njega napuniti i nekom tjeskobom: mi Njegovu visinu ne možemo dostići i tako uz tu nedostiživu visinu osjećamo više svoje nedostatke, promašaje i nemoć. No upravo On, Novi Adam, izvor je i ishodište toga novog života. U Isusu Kristu, kao ishodištu i izvoru toga novog života jest i čovjekovo oslobođenje od višestruke nevolje počinjenih grijeha, u Isusu je Kristu također izvor duhovne snage za tu polaganu, ali važnu preobrazbu. Ljudski rod stvoren je u „Adamu“, u zajedništvu upravo nekog izjednačenja, pa budući da smo samom osnovnom namjerom Stvoritelja usmjereni prema Isusu Kristu, stvoreni smo također u Prvom Adamu s njegovim grijehom i posljedicama toga grijeha. No završnica je Isus Krist.

2. I. dosljedno tome, naš je uvid u osjećaje Gospodina Isusa pri susretu sa smrću mnogo više od odgovora na neko zantiželjno pitanje.

a) Kakav treba da bude naš stav prema smrti? Epikurov? Stoički? Egzistencijalistički? Fatalistički? Primjer Isusa Krista - koji je pred problemom smrti bio toliko human i toliko iskren — ohrabruje nas da i mi, bez ikakva ustručavanja ili krivog stida, priznamo samima sebi u svoj iskrenosti ono što se u nama pojavljuje pri pomisli na smrt.

b) No nije sve samo u tom prvom susretu sa smrću. U smrti i uskrsnuću Novog Adama koliko-toliko vidimo i nazrijevamo nešto krajnje optimistično, a to je onaj dubinski smisao našega vlastitog života koji je u ovoj svojoj fazi obilježen smrću i patnjom. U životnom zajedništvu s Novim Adamom - napose u zajedništvu naših žrtava i žrtvica — izdižemo se nad svoj egoizam. A ljudski život, ako je zakočen egoizmom, ostaje obezvrijeđen život. Zajedništvo s Isusom Kristom u Njegovoj žrtvi na Kalvariji dovodi do zajaedništva u uskrsnuću i punini života koja će se ostvariti u Završnici kada Jaganjac bude sve: i sunce, i mjesec, i hram, u susretu s Bogom neizmjernim baš ukoliko je neizmjeran. A Bog je neizmjeran ne samo u moći. u vječnosti... nego i u dobroti, u jasnoći osmišljenja, u ljubavi.

c) Ta „vertikala“ prema Bogu kroz zahvat Novog Adama nije samo osmišljenje i ispunjenje smislom vlastita života, nego nas ujedno usmjerava na ljubav i prijateljsku zauzetost za svakoga čovjeka, jer kako živi i osjeća sam Novi Adam, tako treba da osjećaju i da za tim idu oni koji su duhovno u Kristu.

3. Kroza smrt i uskrsnuće Isusa Krista može se zamijetiti — valjda više nego pri ikojem drugom promatranju -- što je zapravo čovjek. Čovjek u punini postaje čovjekom onom otajstvenom vezom s „Adamom“, s Novim Adamom, Isusom Kristom. U Isusu Kristu čovjek nalazi Boga; a bez Boga *neizmjernoga*, neizmjernoga također u dobroti i u ljubavi, čovjek se neće smiriti. U Isusu Kristu, Novom Adamu, čovjek također nalazi sebe. čovjeka, autentičnoga čovjeka, čovjeka u punini vrijednosti što je izriče ta velika riječ — Čovjek. Ta je punina ostvarena Kristovim uskrsnućem; a uskrsnuće je pretpostavljalo dokidanje smetnji žrtvom i smrću. Što je proživio Krist, Novi Adam, to proživljavaju i proživljavanjem ostvaruju ljudi pojedinci.

I tako je smrt Isusa Krista sva bila u službi života i u službi novog čovjeka zahvatom i darom dobrote i ljubavi Novog Adama.

JESUS CHRIST IN FRONT OF DEATH

Summary

Consciously and intentionally this article abstains from the attempt - which anyhow would be futile - to express the feelings of Jesus at His meeting with death and life which He brought to us precisely by His accepting death and the resurrection from the dead. Instead of such an attempt the article brings lines of direction for the reflection on the basis of what we find in the Holy Bible and what is dealt with by theology having in mind that Jesus Christ was a true man and even more than that, that He was the incarnate Son of God and, for mankind, the New Adam who abolishes sin and brings to man, according to its meaning and value, a radically new life. The I. part deals with the sincere attitude of Jesus before physical sufferings and biological death. The II. part considers His attitude towards sin as the cause of death and that attitude is of such quality that Jesus - without underestimating the problem of suffering and death - nevertheless examines the problem further and deeper and, in the first line, He examines the problem of sin. After that, in the III. part, the Lord's reaction to the problem of sin and its consequences are taken into account with the result that by His intervention death becomes a road towards resurrection and a new, ennobled life. Finally, in the IV. part, we see what kind of attitude we human beings could and should take towards the death of Jesus as far as it is death and ; far as it is a way to life, to life in its fullness.